

Asia: VN/1347/2021

Arviomuistio oikeudenkäyntikuluista riita-asioissa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kuluttajaliitto – Konsumentförbundet ry (jälj. Kuluttajaliitto) kiittää mahdollisuudesta lausua arviomuistiosta oikeudenkäyntikuluista riita-asioissa ja esittää kohteliaimmin seuraavat huomiot:

Yleisesti ongelmasta, arviomuistion johdanto ja nykytila:

On tärkeää, että ihmisille turvataan mahdollisuus kohtuuhintaiseen oikeudenkäyntiin. Tällä hetkellä ongelmana on, että oikeudenkäynnit ovat Suomessa niin kalliita, että luonnollisilla henkilöillä ei aina ole mahdollista viedä riitojaan oikeuteen, vaikka asiassa tarvittaisiin tuomioistuimen ratkaisu. Arviomuistio antaa tästä ongelmasta hyvän ja kattavan kuvan. Tilannetta ei auta se, että oikeusturvavakuutusten korvaustaso on matalahko verrattuna kuluihin, eivätkä ne usein korvaa vastapuolen kuluja, jos dispositiivinen asia hävitään oikeudessa. Kuten arviomuistiokin tuo esille, ihmiset ovat tutkitusti haluttomia viemään riita-asioita tuomioistuimeen kuluriskien takia. Tämä ei palvele yksilön oikeusturvaa, vaikka huomioitavaa on, että turhiin prosesseihin ei ole syytä kannustaa.

Esimerkiksi yksityishenkilöiden välisissä sopimuksissa tai asunto-osakeyhtiön osakkaan ja yhtiön välisissä riidoissa ei ole käytettävissä vaihtoehtoisia riidanratkaisuelimiä, joten käytännössä riidat jäävät ratkaisematta, jos yksityishenkilölle ei ole mahdollisuutta viedä asiaansa tuomioistuimeen tai ratkaisulautakuntaan. Kuluttaja-asioissa käytettävissä on kuluttajariitalautakunta, mutta sen ratkaisusuosituksilta puuttuu esimerkiksi ulosottokelpoisuus, joten myös kuluttaja-asioissa on toisinaan aito tarve viedä asia tuomioistuimeen. Samoin kuluttaja voi joutua luopumaan oikeuksistaan tai niiden selvittämisestä vähänkään epäselvissä tai tulkinnanvaraisissa tapauksissa, jos elinkeinoharjoittaja uhkaa viedä asian oikeuteen. Kuluttajalla on pelkona kuluriski, kun taas elinkeinoharjoittajalla on suuremmat mahdollisuudet ottaa suurempia riskiä oikeudenkäyntikuluihin liittyen.

Kuluttajaliitto pitää erinomaisena, että asiaan on paneuduttu arviomuistiossa ja Kuluttajaliiton mielestä on ensisijaisen tärkeää, että asian jatkovalmistelua edistetään mahdollisimman nopeassa aikataulussa. Usealla ehdotetulla toimenpiteellä on budjettivaikutuksia, mutta mahdolliset lisäkulut eivät saisi olla esteenä sille, että suomalaista oikeusturvaa kehitetään havaittujen puutteiden korjaamiseksi ja suuriksi karanneiden riita-asioiden oikeudenkäyntikulujen pienentämiseksi.

Arviomuistiossa on tuotu esiin 21 vaihtoehtoa oikeudenkäyntikulujen pienentämiseksi. Kuluttajaliitto esittää näkemyksensä niihin, joilla sen näkemyksensä mukaan voisi olla erityisesti vaikutuksia juuri kuluttajien asemaan. Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan arviomuistio on onnistuneesti kartoittanut useita toimenpidevaihtoehtoja ja jatkovalmistelussa olisi syytä pohtia useiden eri keinojen käyttöönottoa eikä nähdä vaihtoehtoja toisiaan poissulkevinä.

Kuluttajaliitto haluaa kuitenkin erityisesti nostaa esille vähäisiä vaatimuksia koskevan menettelyn kehittämisen. Näkemyksemme mukaan juuri tällä keinolla voisi olla suuri vaikutus kuluttajien asemaan, mutta myös muihin tilanteisiin, joissa luonnollinen henkilö on oikeuden päätöksen tarpeessa, mutta rahallisen intressin pienuuden vuoksi henkilö ei käynnistä prosessia. Kuluttajien lisäksi tällaisia tilanteita kohtaavat erityisesti yksityishenkilöt vuokralaisina, vuokranantajina, asunto-osakeyhtiöiden osakkeenomistajina ja alustatalouden toimijoina.

Keino 3: oikeudenkäyntikuluarvion laatiminen

Kuluttajan on vaikea arvioida oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan loppulaskun suuruutta, sillä kuluttajalla on varsin heikko näkyvyys oman asiansa monimutkaisuuteen, tarvittavaan tuntimäärään ja muihin kulujen suuruuteen vaikuttaviin tekijöihin. Kuluttajaliiton mielestä arvion tekeminen pakolliseksi ja muillekin kuin asianajajille saattaisi edistää asianosaisen asemaa ja sen lisäksi sillä voisi olla positiivisia vaikutuksia kuluttajansuojaan. Lisäksi tulisi selkeyttää yhteyttä kuluttajansuojalain 8 luvun 25 § hinta-arvion sääntelyyn, jonka mukaan hinta-arvion ei tulisi pääsääntöisesti ylittää 15 prosenttia.

Koska kuluttaja ei pysty arvioimaan itse asiansa vaatimaa työmäärä ja vaikka tuntihinta olisi tiedossa, tarkoittaa palvelun hankkiminen käytännössä avoimen sekin antamista palveluntarjoajille, joka on hyvin poikkeuksellinen menettelytapa kuluttajasuhteissa. Arvioiden saaminen varhaisessa vaiheessa sopimussuhdetta solmittaessa parantaisi myös kuluttajan mahdollisuuksia tehdä vertailua eri oikeudenkäyntiasiamiehien tai -avustajien palveluita tarjoavien yritysten välillä.

Kuluttajaliitto ymmärtää, että arvion laatimiseen liittyy hankaluuksia esimerkiksi silloin, kun vastapuolen todistelun laajuudesta ei ole vielä tietoa. Kuluttajaliitto ei kuitenkaan yhdy arviomuistion näkemykseen siitä, että oikeudenkäyntikuluarvion laatiminen lisäisi riita-asian oikeudenkäynnin vaatimaa työtä ja tekisi prosessista raskaamman. Muullakin alalla toimivat elinkeinonharjoittajat pystyvät ammattitaitonsa puitteissa antamaan suuntaa antavan arvion tarjoamiensa palveluiden sisällöstä – tätä voisi hyvin odottaa myös ammattimaisilta oikeudenkäyntiasiamiehiltä ja -avustajilta.

Keino 4: hinnoittelun läpinäkyvyyden lisääminen

Kuluttajaliitto kannattaa toimia, jolla palveluiden hintojen läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta lisättäisiin.

Keino 5: Asianajopalveluiden vapauttaminen arvonlisäverosta

Sen lisäksi, mitä arviomuistio toteaa verovapauden säätämisen mahdottomuudesta EU-lainsäädäntö huomioiden, Kuluttajaliitto huomauttaa, että mikäli verohuojennusta tai -vapautta harkittaisiin, tulee varmistaa, että muutos heijastuu kokonaisuudessaan kuluttajahintoihin. Aiemmat kokemukset arvonlisäveron alentamisesta osoittaa, ettei alennus siirry suoraan kuluttajahintoihin eli hyöty ei kohdistu sinne, minne sen pitäisi.

Keino 6: Oikeudenkäyntimaksun alentaminen

Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan oikeudenkäynnin kalleuteen liittyvät ongelmat johtuvat pääosin oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien palkkioiden osuudesta. Oikeudenkäyntimaksujen alentaminen olisi kuitenkin tehokas keino alentaa oikeudenkäynnistä syntyviä kokonaiskuluja. Oikeudenkäyntikulujen alentamista on hyvä harkita yhdessä muiden toimien kanssa. Oikeudenkäyntikuluja voitaisiin alentaa rajoitetusti esimerkiksi luonnollisten henkilöiden ajamien prosessien osalta tai sellaisten prosessien osalta, joissa vaatimusten määrä on pienempi.

Keino 7: Asianajopalkkioiden hintasääntely

Kuluttajaliitto kannattaa, että jatkovalmistelussa tarkastellaan, voidaanko palkkioita koskien antaa tarkempaa sääntelyä hinnoista joko suosituksina tai sitovina. Hintasääntely vaikuttaisi tehokkaasti oikeudenkäyntikuluriskiin. Vaikka hintasääntely saattaisi olla puuttumista sopimusvapauteen, oikeudelle saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi tulisi antaa etusija suhteessa sopimusvapauteen. Tämä on erityisen tärkeää, kun kyse on riidasta, jonka osapuolena on luonnollinen henkilö. Hintasääntelyssä yksi vaihtoehto voisi olla, että sääntely koskisi vain luonnollisten henkilöiden tekemiä sopimuksia.

Julkiset hintasuositukset lisäisivät hinnoittelun läpinäkyvyyttä ja kuluttajalla olisi mahdollisuus vertailla tarjotun palvelun hintaa suositushintoihin.

Kuluttajaliitto ei kannata vähimmäishintasääntelyä. Arviomuistiossa esitetään, että ”vähimmäishintasääntely kaventaisi Suomessa asuvien kuluttajien valinnan mahdollisuutta, sillä he eivät voisi turvautua palveluihin, joita tarjoavat muihin jäsenvaltioihin sijoittautuneet oikeudenkäyntiasiamiehet tai -avustajat säädettyä edullisemmalla hinnalla”. Tähän liittyen Kuluttajaliitto huomauttaa, että ottaen huomioon oikeudenkäynnin kielivaatimukset ja sen, että oikeudenkäymiskaaren mukaan kuluttajan elinkeinonharjoittajaa vastaan esittämä

kuluttajansuojalainsäädäntöön perustuva vaatimus voidaan tutkia myös käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä kuluttajalla on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka, ulkomailta hankittavien oikeudenkäyntipalveluiden määrä lienee hyvin pieni vähemmistö. Kuluttajaliiton mielestä palveluiden hyvä laatutaso tulisi varmistaa muilla keinoin kuin vähimmäishinnasta säätämällä.

Jotta hintasääntely ei nostaisi nykyistä hintatasoa, tarvitaan jatkovalmistelussa kattava vaikutusten arviointi.

Keino 10: Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

Kuluttajaliitto kannattaa, että selvitetään tarkemmin millä reunaehdoilla ja mahdollisesti mitä lainsäädäntömuutoksia vaadittaisiin, jotta asioita voitaisiin ratkaista kirjallisessa menettelyssä ilman pääkäsittelyä. Tämä ei kuitenkaan saan vaarantaa oikeutta oikeudenmukaisen oikeudenkäyntiin. Asian käsitteleminen kirjallisesti ilman pääkäsittelyä voisi hyvin olla yksi keinon numero 12 (vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely) menettelytapa.

Keino 11: oikeudenkäynnin keston lyhentäminen

Sen lisäksi, että oikeudenkäynnin pitkä kesto saattaa vaikuttaa kulujen suuruuteen, pitkä kesto saattaa olla syy, miksi oikeudenkäyntiä vältetään, vaikka kuluttajalla olisi perusteltu oikeus saada asiansa käsiteltyä tuomioistuimessa. Oikeudenkäyntien kestoja tulisi pyrkiä lyhentämään.

Keino 12: vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely

On oletettavaa, että kuluttajien vaatimukset olisivat monesti tässä keinossa tarkoitettuja vähäisiä vaatimuksia, sillä useimmiten kuluttajan taikka esimerkiksi vuokralaisen tai asunto-osakeyhtiön osakkaan riidoissa kyse on pienemmistä rahasummista kuin mitä yritysten välisissä kiistoissa. Julkisessa keskustelussakin on usein esitetty, että Suomeen tarvittaisiin menettely käsittelemään tällaisia rahamäärältään pienempiä vaatimuksia.

Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan Suomeen tarvitaan vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely erityisesti riita-asioihin, joissa vähintäänkin toisena osapuolena on luonnollinen henkilö. Asia tulisi saattaa jatkotarkasteluun mahdollisimman pikaisella aikataululla.

Arviomuistiossakin on tuotu esiin kokemuksia muista maista, joissa käytössä on vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely. Näiden maiden kokemusten perusteella olisi mahdollista rakentaa Suomeenkin toimiva vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely. Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan tässä tulisi erityisesti huomioida, että luonnollisella henkilöllä olisi mahdollista ajaa itse asiansa ilman oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa, jolloin vaadittaisiin tuomioistuimelta vahvaa prosessinjohtoa ja luonnollisen henkilön ohjausta.

Arviomuistiossa tuodaan hyvin esille, että vähäisiä vaatimuksia koskeva menettely saattaisi vähentää kuluttajariitalautakunnan juttujen määrää. Tämä olisi positiivinen asia, sillä nykyisellään kuluttajariitalautakunnan ratkaisun saaminen kestää osassa jaostoissa jo lähes 1,5 vuotta, joka on erittäin pitkä aika kuluttajan odottaa päätöstä, joka ei vielä takaa, että elinkeinoharjoittaja noudattaa päätöstä.

Keinot 13–17: Täyden korvauksen periaatteen lieventäminen, oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n soveltaminen viran puolesta, oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:n muuttaminen, korvattavien oikeudenkäyntikulujen määrästä säättäminen, korvattavan vastapuolen tuntiveloituksen rajoittaminen:

Yksittäisen kuluttajan nostaessa kanteen elinkeinoharjoittajaa vastaan, osapuolet ovat yleensä hyvin erilaisessa taloudellisessa asemassa. Vaikka kuluttaja häviäisikin riita-asian, saattaa olla, että taustalla oli aidosti epäselvä oikeuskysymys, jonka ratkaisemiseksi tuomioistuimen ratkaisu oli ehdottoman tarpeellinen. Saattaa myös olla, että kuluttaja häviää asiansa esimerkiksi puutteellisen näytön vuoksi, vaikka oikeuskysymys muutoin olisi ratkaistu kuluttajan eduksi. Etenkin näitä tilanteita ja vastaavia varten olisi syytä tarkastella keinojen 13–16 toimivuutta tarkemmin.

Keino 19: Kuluttajariitalautakunnan toimivallan laajentaminen:

Kuluttajariitalautakunta menettely palvelee kuluttajien tarpeita pääosin hyvin ja samoin sen suositusluonteisia päätöksiä noudatetaan kohtuullisen hyvin. Ratkaisujat nykyisellään ovat kuitenkin kohtuuttoman pitkiä.

Kuluttajaliitto lähtökohtaisesti kannattaa kuluttajariitalautakunnan toimivallan rajojen uudelleen tarkastelua. Esimerkiksi oikeusministeriön työryhmän mietintöön Kuluttajan- ja asiakkaansuojan parantaminen henkilöön kohdistuvissa palveluissa 2020:3, sisältyy ehdotus kuluttajariitalautakunnan toimivallan kasvattamisesta, tässä tapauksessa koskien asiakkaansuojalakia. Vastaavanlaisesti tulisi tarkastella, onko muualla lainsäädännössä vastaavia tarpeita. Esimerkiksi lisääntyvä erilaisilla digitaalisilla alustoilla tapahtuva yksityishenkilöinen välinen kauppa, on yksi alue, jonka tuomista joiltain osin kuluttajariitalautakuntaan voisi tarkastella.

Tämä ei kuitenkaan poistaisi kuluttajien kohtaamia ongelmia, kun elinkeinoharjoittaja päättää olla noudattamatta kuluttajariitalautakunnan ratkaisusuositusta. Samassa yhteydessä olisi syytä tarkastella voitaisiinko kuluttajariitalautakunnan päätösten oikeusvaikutuksia muuttaa esimerkiksi siten, elinkeinoharjoittajan hävitessä asian kuluttajariitalautakunnassa, ratkaisusta tulisi lainvoimainen ja ulosottokelpoinen, mikäli elinkeinoharjoittaja ei hakisi siihen tuomioistuimelta muutosta. Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan kuluttajariitoja koskevat asiat olisi kuitenkin parempi ensisijaisesti ratkaista vähäisiä vaatimuksia koskevassa menettelyssä tuomioistuimessa.

Kuitenkin kuluttajariitalautakunnan käsittelyajat ovat pitkät. Lisäresursseja tarvittaisiin jo nykyisen toimivallan kohdalla jopa 1,5 vuotta kestävien käsittelyaikojen lyhentämiseksi. Mikäli toimivaltaa laajennettaisiin, tulisi ehdottomasti myös lisätä kuluttajariitalautakunnan resursseja merkittävästi, jotta käsittelyaikoja saataisiin lyhennettyä.

Keino 20: Sovittelun edistäminen:

Kuluttaja yhtyy arviomuistion näkemykseen, että sovittelu vastaa monesti eri tarkoitukseen kuin tuomioistuinmenettely. Tästä huolimatta Kuluttajaliitto kannattaa, että sovittelun yleisyyttä ja tunnettavuutta tulisi edistää. Esimerkiksi naapuruussuhdeasiat ja riidat asunto-osakeyhtiössä ovat toisinaan sellaisia, että varsinaisen oikeuskysymyksen puuttuessa, niitä on tarkoituksenmukaisempaa käsitellä sovittelussa.

Keino 21: Oikeusavun ja oikeusturvavakuutusten kehittäminen

Hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti Kuluttajaliitto kannattaa oikeusavun tulorajojen nostamista, keskituloisten oikeusapua ja oikeusturvavakuutusten sääntelyä, jotta kaikilla olisi mahdollisuus saattaa asiansa tuomioistuimen arvioitavaksi.

Muita mahdollisia keinoja:

Arviomuistiossa on tuotu esille, että Ruotsissa asiat, jotka Suomessa käsitellään summaarisessa menettelyssä, käsitellään ulosottoviranomaisessa. Olisi hyvä arvioida, voisiko Suomessakin siirtää joitakin asioita ulosottoviranomaiselle, jos se ei vaaranna oikeutta oikeudenkäyntiin.

Edustajakanteen direktiivin implementointi on parhaillaan kesken ja aikanaan edustajakanne tulee tuomaan uuden keinon, jonka avulla kuluttajajärjestöt voivat ajaa kuluttajaryhmän puolesta kanteita. Edustajakanteita ajaville tahoille tulisi turvata riittävät resurssit ja varmistaa direktiivin mukaisten prosessien tehokkuus ja sujuvuus.

Summaariset asiat ovat perustellusti jätetty arviomuistion ulkopuolelle, mutta näitä koskevan prosessin kehittämisellä ja tunnettavuuden lisäämisellä voisi olla myös positiivinen vaikutus sitä kautta, että esimerkiksi kuluttaja tunnistaisi prosessin olemassaolon. Kuluttajaliiton käsityksen mukaan prosessia tunnetaan heikosti kuluttajien keskuudessa ja asioita varten, jotka kuluttaja olisi kykeneväinen tässä prosessissa hoitamaan itse, palkataan oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja. Tuomioistuinlaitoksen tiedottamisella ja sähköisillä palveluilla on tässä merkittävä rooli.

Kuluttajariitalautakunta ja alan itsesääntelyn kautta toimiva vakuutus- ja rahoitusneuvonnan lautakunta (FINE) on osoittanut, että lautakuntatyypiselle ratkaisutoiminnalle on tarvetta ja sitä kautta voidaan tehokkaasti ratkaista asioita. Olisi syytä tarkastella, miten esimerkiksi alan itsesääntelyn kautta toimivia lautakuntien kehittymistä voitaisiin tukea.

Meriranta Emmi
Kuluttajaliitto – Konsumentförbundet ry